

Ewa Baran
Jadwiga Pawłowska-Mielech

Uniwersytet Rzeszowski

POPRAWA SPÓJNOŚCI REGIONU POLSKI WSCHODNIEJ W WARUNKACH INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Wprowadzenie

W warunkach procesów integracji gospodarczej krajów UE i realizowanej polityki spójności, a także potrzeby budowania podstaw konkurencyjności regionalnej pojawia się kwestia powiązania czynników rozwojowych (ich komplementarności) dla realizacji procesów rozwojowych¹. Politykę spójności należy postrzegać przede wszystkim jako zespół działań (międzynarodowych, narodowych) polegających na dostarczaniu dóbr publicznych ułatwiających szeroko rozumianą wymianę między regionami (bądź społecznościami lokalnymi w ramach regionu) i w ten sposób sprzyjających dynamizacji i endogenizacji wzrostu w regionach biedniejszych czy słabiej rozwiniętych (ale także bogatszych czy wyżej rozwiniętych)². Takimi regionami o niskich wskaźnikach rozwoju w Polsce są województwa wschodnie, określane mianem „ściany wschodniej”, gdzie skupiły się liczne problemy rozwoju społeczno-gospodarczego.

Pięć województw Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i warmińsko-mazurskie) stanowi zwarty terytorialnie obszar, charakteryzujący się bardzo niskim poziomem spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Na obszarze stanowiącym 31,6% powierzchni Polski zamieszkuje 21,7% ludności kraju i wytwarzane jest 15,2% PKB. O zacofaniu regionu świad-

¹ A. Kasztelan, Ocena środowiskowej konkurencyjności regionów w Polsce, Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 166, Polityka ekonomiczna, Wrocław 2011, s. 260.

² B. Fiedor, Pomoc zewnętrzna i endogenizacja wzrostu polityka spójności – ze szczególnym uwzględnieniem UE. Kilka refleksji, Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 143, Spójność w rozwoju regionalnym w Polsce obecnie i w przyszłości, Wrocław 2010, s. 13.

czą: niska jakość kapitału ludzkiego, bardzo niska dostępność terytorialna, niski poziom rozwoju infrastruktury, bardzo niski poziom dochodów generowanych na tym obszarze, a także bardzo wysoki poziom zależności od rolnictwa³.

Członkostwo Polski w UE i realizacja polityki regionalnej dały możliwość pobudzenia procesów rozwojowych w regionach problemowych przez dostęp do różnych instrumentów finansowego wsparcia.

Podjęta analiza ma na celu sprawdzenie, czy w dobie przemian rozwojowych realizowane inwestycje infrastrukturalne jednostek samorządowych, służąc poprawie warunków życia ludności, wpływają jednocześnie na poprawę spójności regionu poprzez zmiany w dostępności do podstawowych elementów infrastruktury technicznej oraz wzrost lokalnej przedsiębiorczości.

Szczególną uwagę zwrócono na zmiany stanu wyposażenia infrastrukturalnego oraz stopnia zróżnicowania jednostek samorządowych, co świadczy o wzroście spójności na poziomie regionalnym. Zróżnicowanie jednostek samorządowych określono za pomocą wskaźnika zmienności.

Podstawowym źródłem danych były informacje gromadzone w Banku Danych Lokalnych GUS. Stan wyposażenia w infrastrukturę przedstawiono na tle przeciętnych warunków w regionie i kraju w latach 2004 i 2010.

W skrajnych latach analizy porównywano wyposażenie w drogi wyrażone gęstością lokalnej sieci drogowej (drogi gminne i powiatowe) i udziałem dróg utwardzonych.

Zmiany zaspokojenia potrzeb w zakresie infrastruktury technicznej badanego okresu oceniano na podstawie wskaźnika dostępu mieszkańców do jej poszczególnych elementów (sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej i oczyszczalni ścieków). Wykorzystanie tych danych pozwoliło na przeprowadzenie analizy porównawczej, wskazującej na występowanie zróżnicowania podregionów poziomu NTS3⁴ regionu Polski Wschodniej. Ze względu na szerszą dostępność do informacji statystycznej dla jednostek podziału NTS3 przeprowadzono analizę sytuacji gmin wchodzących w skład podregionów z terenu 5 województw objętych programem operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej.

³ Ekspertyzy do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, MRR, Warszawa 2007, s. 5.

⁴ NTS – Polska Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych – dzieli Polskę na hierarchicznie powiązane jednostki terytorialne na 5 poziomach, z czego 3 określono jako poziomy regionalne a 2 – lokalne; poziom NTS3 grupuje jednostki szczebla powiatowego. Rozporządzenie RM z 14.11.2007, Dz.U. nr 214, poz. 1573, z późn. zm.

1. Charakterystyka regionu Polski Wschodniej

Region Polski Wschodniej (RPW), zajmujący 31,7% powierzchni kraju, w 2010 roku zamieszkiwało 21,4% ludności. Wybrane wskaźniki dla województw zestawione w tabeli 1 pokazują charakterystyczne cechy decydujące o odmienności tego regionu, na którą składa się mniejsze zaludnienie, przewaga obszarów wiejskich i ludności wiejskiej, ograniczony rynek pracy oraz liczne walory środowiska przyrodniczego.

Region cechuje niższa od średniej krajowej gęstość zaludnienia – 82,4 osoby/km² i z wyjątkiem Podlasia, gdzie jednocześnie występowało ogólnie najniższe zaludnienie, niższy jest wskaźnik urbanizacji.

Negatywnym zjawiskiem utrzymującym się od lat jest przeciętnie wyższe bezrobocie, którego stopa osiągnęła najwyższą wartość w województwie warmińsko-mazurskim i skupiające się głównie na wsi. Badania zmiany bezrobocia na wiejskim rynku pracy wskazują na wzrost stopy bezrobocia na wsi przy jednoczesnym braku tendencji do zanikania rozbieżności między wojewódzkimi rynkami pracy. Najwyższy wzrost stopy bezrobocia na wsi w latach 2008-2010 odnotowano m.in. w województwie podkarpackim (o 4,1 punktu proc.)⁵. Zauważono także znaczną stabilność regionalnego zróżnicowania udziału bezrobotnych zamieszkałych na wsi, a najwyższe wartości wskaźnik ten przyjmował w województwie podkarpackim (50,7-59,0), powodując najwyższy wzrost udziału bezrobotnych mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych.

Tabela 1

Wybrane wskaźniki dla województw Regionu Polski Wschodniej (2010 rok)

Wyszczególnienie	Polska	Lubelskie	Podkarpackie	Podlaskie	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie
1	2	3	4	5	6	7
Gęstość zaludnienia (l. osób/km ²)	122,2	85,9	118,3	59,0	108,6	59,2
Wskaźnik urbanizacji (%)	60,7	46,1	41,0	60,1	44,9	59,1
Stopa bezrobocia (%)	12,4	13,1	15,4	13,8	15,2	20,0
Wskaźnik przedsiębiorczości (l. przeds./10 tys. osób)	1024	762	726	773	859	834

⁵ Większe zmiany odnotowano w województwie pomorskim (o 5,5 punktu proc.), kujawsko-pomorskim (o 4,3 punktu proc.).

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6	7
Udział lasów (%)	29,7	22,8	37,8	31,0	28,4	31,2
Udział obszarów chronionych (%)	32,4	22,7	44,7	32,0	64,5	46,6
Łączna kwota pozyskanych środków w latach 2006-2010 (mld PLN)	20,384	1,042	1,306	0,961	0,850	0,900
Środki na inwestycje w latach 2006-2009* (%)	87,8	81,4	87,0	90,9	86,2	75,0

* Od 2010 r. w Banku Danych Regionalnych GUS wprowadzono zmiany zestawień dotyczące środków pozyskanych przez samorządy z UE, a informacje o kwotach środków inwestycyjnych dostępne są za okres 2006-2009.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

Sytuacja regionalnego rynku pracy wiąże się z rozwojem działających podmiotów gospodarczych. Przeprowadzone badania stanu przedsiębiorczości wyrażonej liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. ludności wskazują na mniejsze nasycenie przedsiębiorczością w regionie – o ok. 23% – względem przeciętnego stanu w kraju. Szczegółowa analiza ujawniła, że od wstąpienia Polski do UE przy wzroście tego wskaźnika w kraju nastąpiła poprawa także w badanym regionie, choć mniejsze tempo pozytywnych zmian powoduje wzrost dysproporcji rozwoju gospodarczego względem innych części kraju.

Zauważono jednocześnie, że dla obszarów wiejskich wskaźnik przedsiębiorczości stanowił ok. 65% ogólnej wartości zarówno w kraju (668), jak i w Polsce Wschodniej (547). Oznacza to, że udział ludności wiejskiej nie łączył się ze zmianą wskaźnika dla obszarów wiejskich. Ustalony wskaźnik zmienności w subregionach poziomu NTS3 wynosił 12% i wskazuje na brak wyraźnych różnicowań poziomu aktywności gospodarczej wewnątrz regionu.

Cechą badanego regionu jest rolniczy charakter wpływający na ogólnie słabszą kondycję gospodarki i potrzebę przemian rozwojowych, ograniczających procesy marginalizacji, stąd wyraźniej ujawnia się tu kluczowy problem polskiej wsi, jakim jest potrzeba zmniejszenia liczby osób pracujących w rolnictwie na rzecz jej wzrostu w działach nierolniczych⁶.

O przewadze regionu pod względem walorów środowiskowych decyduje tradycyjny charakter gospodarki, wysoka lesistość oraz występowanie obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody. W stosunku do średniej krajowej

⁶ M. Stanny, Ludność i jej aktywność zawodowa – tendencja zmian na obszarach wiejskich, w: Przestrzenne społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce, IRWiR PAN, Warszawa 2010, s. 54.

najwyższa przewaga udziału lasów wystąpiła na Podkarpaciu, a w Świętokrzyskiem udział obszarów prawnie chronionych był dwukrotnie wyższy (tabela 1).

Polityka regionalna UE, dofinansowując realizację jej podstawowych celów, udziela wsparcia na poprawę spójności regionalnej z jednoczesnym zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego i troską o środowisko przyrodnicze. Dlatego głównymi beneficjentami pozyskiwanego dofinansowania są samorządy, realizujące odpowiednie projekty.

Pozyskane przez samorządy gmin RPW środki pomocowe UE stanowiły w sumie 24,8% kwot dofinansowania dla kraju w latach 2006-2010. Zauważono jednocześnie wzrost aktywności samorządów RPW w zakresie pozyskiwania pomocy, gdyż stanowiły one w 2007 roku – 18,3% i kolejno: 16,4%, 24,9 % oraz 30,3% kwot krajowych w 2010 roku. Analizując sytuację w poszczególnych latach badanego okresu, w podregionach NTS3 stwierdzono znaczne zróżnicowania, jednak łączne kwoty pozyskane za lata 2006-2010 były mniej zróżnicowane i wskaźnik zmienności wyniósł 35,8%.

Podobnie jak w kraju, pozyskane środki przeznaczane były głównie na realizację projektów inwestycyjnych – 87,8%, a ich wartość stanowiła 84,3% kwot pozyskanych przez samorządy gmin badanego regionu. Stąd dofinansowanie to znacząco wpierało poprawę stanu infrastruktury technicznej, stanowiącej podstawę lokalnych procesów rozwojowych.

2. Zmiany wyposażenia w infrastrukturę techniczną

Realizacja przemian rozwojowych nierozzerwalnie wiąże się z poprawą dostępności komunikacyjnej do regionu oraz do podstawowych elementów infrastruktury technicznej, a z uwagi na charakter RPW istotna jest sytuacja na wsi. Rozwój i poprawa lokalnej infrastruktury zdecydowanie przyczynia się do realizacji wizji rozwoju obszarów wiejskich, w szczególności do podniesienia atrakcyjności wsi jako miejsca zamieszkania i poprawy jakości życia mieszkańców wsi, jej unowocześnienia pozwalającego na wzmacnianie ich wielofunkcyjności realizowanej przez aktywizowanie pozarolniczych działalności gospodarczych⁷.

Zestawienie zamieszczone w tabeli 2 ujawniło niekorzystną sytuację RPW, gdzie z wyjątkiem województwa świętokrzyskiego ogólna gęstość dróg twardej była niższa od średniego stanu w kraju zarówno w 2004, jak i 2010 roku.

⁷ D. Lipińska, Infrastruktura jako czynnik rozwoju zrównoważonego wsi, w: Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym. Wyzwania dla miast i obszarów wiejskich, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2010, s. 242.

Wyjątkowo niekorzystna sytuacja wystąpiła w północnej części – na Podlasiu, Mazurach i Warmii, co czyni ją regionem trwałej i ograniczonej dostępności komunikacyjnej ze względu na mniejsze tempo poprawy gęstości dróg zarówno ogółem, jak i dróg zamiejskich w skrajnych latach analizy.

Tabela 2

Drogi o nawierzchni twardej (km/100km²)

Wyszczególnienie	Ogółem		Zamiejskie	
	2004	2010	2004	2010
Polska	80,6	87,6	64,6	70,0
Lubelskie	71,4	80,5	63,1	70,8
Podkarpackie	77,4	84,1	65,2	69,7
Podlaskie	53,8	59,4	46,4	50,9
Świętokrzyskie	103,6	111,6	91,4	98,8
Warmińsko-mazurskie	50,8	52,3	44,1	45,0

Źródło: Ibid.

Gęstość utwardzonych dróg lokalnych (powiatowe i gminne) zestawiona w tabeli 3 ujawniła większe tempo zmian stanu sieci drogowej w kraju niż ogólnie w RPW. Zasadniczo zauważa się poprawę jakości dróg, co poza licznymi pracami remontowymi także wiązało się ze spadkiem udziału dróg gruntowych i wzrostem udziału dróg o nawierzchni utwardzonej – z osiągnięciem najwyższych wskaźników przez podregion sandomiersko-jędrzejowski. Ponieważ w siedmiu podregionach poziomu NTS3 wystąpił w 2010 roku spadek udziału dróg utwardzonych, wpłynęło to na wzrost różnicowań wewnątrz RPW.

Tabela 3

Stan dróg lokalnych w regionie Polski Wschodniej na tle kraju

Wyszczególnienie	Łączna gęstość dróg gminnych i powiatowych (km/100km ²)		Udział dróg utwardzonych (%)	
	2004	2010	2004	2010
1	2	3	4	5
Polska	65,67	72,52	61,8	63,2
Lubelskie	58,40	67,47	55,8	55,1
Podkarpackie	63,76	70,43	72,6	78,9
Podlaskie	42,81	48,45	50,7	44,5
Świętokrzyskie	88,06	95,93	71,0	74,5
Warmińsko-mazurskie	37,42	38,91	49,2	48,7

cd. tabeli 3

1	2	3	4	5
Podregiony PW				
– bialski	45,05	54,09	40,9	44,1
– chełmsko-zamojski	57,46	64,63	64,3	60,3
– lubelski	70,80	84,60	53,1	53,1
– puławski	64,82	73,52	63,3	61,5
– krośnieński	49,67	51,66	74,5	81,5
– przemyski	55,39	64,26	68,7	73,2
– rzeszowski	81,64	89,33	75,5	81,5
– tarnobrzeski	75,05	84,62	71,7	79,4
– białostocki	44,16	48,07	56,3	52,2
– łomżyński	45,76	53,23	52,8	47,0
– suwalski	37,54	42,01	43,5	36,1
– kielecki	73,64	80,24	70,7	74,9
– sandomiersko-jędrzejowski	98,92	107,74	71,2	74,2
– elbląski	47,52	48,60	50,5	54,1
– ełcki	30,2	32,2	46,6	43,0
– olsztyński	34,50	35,99	49,4	47,4

Źródło: Ibid.

Jak wynika z badań⁸, chociaż rozwój całej sieci drogowej jest pozytywnie związany z wielkością regionalnego produktu, to dekompozycja infrastruktury drogowej na jej poszczególne elementy ujawnia, że wynik ten jest związany tylko z drogami powiatowymi, podczas gdy oszacowany współczynnik towarzyszący drogom krajowym jest ujemny. Ze szczególną siłą efekty te ujawniają się w województwach najbiedniejszych, stąd postulowany priorytet rozbudowy sieci dróg lokalnych w tych regionach, a nie budowa autostrad i dróg ekspresowych.

Równie ważny dla procesów rozwojowych jest stan pozostałych elementów infrastruktury technicznej, którego poprawa służy wyrównywaniu dysproporcji (wzrasta spójność) zarówno pomiędzy regionami, jak i pomiędzy wsią a ośrodkami miejskimi. Zestawione w tabeli 4 wskaźniki dostępności do sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej oraz oczyszczalni ścieków w RPW dla skrajnych lat okresu analizy wskazują na ogólną poprawę sytuacji w kraju oraz w badanym regionie.

Analizując zmiany dostępu do infrastruktury w podregionach NTS3 regionu Polski Wschodniej, stwierdzono występowanie w 2010 roku bardzo słabego dostępu: do bieżącej wody w podregionie krośnieńskim, do kanalizacji w podre-

⁸ A. Cieślak, B. Rokicki, Wpływ inwestycji drogowych na rozwój polskich regionów, w: Spójność ekonomiczno-społeczna regionów UE, t. II, Spójność ekonomiczno-społeczna w Polsce, KUL, Lublin 2010, s. 35.

gionie sandomiersko-jędrzejowskim i chełmsko-zamojskim, do gazu – w podregionie łomżyńskim, suwalskim i białskim oraz oczyszczalni ścieków – w podregionie sandomiersko-jędrzejowskim i puławskim. Godne zauważenia jest ponadprzeciętne tempo korzystnych zmian pomiędzy skrajnymi latami analizy: w dostępie do wody – w podregionie białskim – 4,6%; w dostępie do kanalizacji – w podregionie krośnieńskim – 11,3%; w dostępie do gazu – w podregionie puławskim – 3,6% oraz w korzystaniu z oczyszczalni ścieków – we wszystkich jednostkach Podkarpacia (tarnobrzeskim o 19,2%, krośnieńskim o 14,1%, przemyskim o 12,5% i rzeszowskim o 11,6%).

Tabela 4

Wskaźniki dostępu do infrastruktury technicznej (% mieszkańców korzystających z sieci)

Wyszczególnienie	Wodociągi		Kanalizacja		Gaz		Oczyszczalnia ścieków	
	2004	2010	2004	2010	2004	2010	2004	2010
Polska	85,5	87,5	58,3	62,1	51,8	52,7	59,04	65,2
Lubelskie	78,4	81,2	44,3	47,3	36,4	39,3	50,55	53,7
Podkarpackie	73,7	75,7	48,8	56,9	69,6	72,1	49,56	64,1
Podlaskie	85,7	87,8	56,9	60,4	26,1	27,3	61,17	63,3
Świętokrzyskie	81,1	83,9	43,0	47,4	35,7	36,4	45,29	49,5
Warmińsko-mazurskie	87,0	89,0	63,7	66,0	45,1	43,8	68,75	72,1
Podregiony PW								
– białski	71,0	75,6	39,5	43,5	8,4	9,4	44,3	50,2
– chełmsko-zamojski	72,3	75,4	36,5	40,6	25,9	29,2	43,1	47,4
– lubelski	86,6	87,9	60,2	61,2	57,4	59,9	66,2	67,2
– puławski	79,5	82,3	34,8	37,9	37,6	41,2	41,9	44,4
– krośnieński	48,7	50,7	43,6	54,9	76,3	77,9	47,1	61,2
– przemyski	80,6	82,1	53,4	59,6	60,7	62,8	55,2	67,7
– rzeszowski	78,5	80,5	50,4	58,8	70,3	73,1	56,1	67,7
– tarnobrzeski	84,1	86,5	48,3	54,8	69,6	72,5	41,4	60,6
– białostocki	89,1	91,2	72,8	76,0	55,6	56,9	76,6	77,5
– łomżyński	84,7	86,7	41,8	45,2	3,9	5,0	46,0	49,1
– suwalski	81,0	83,0	50,7	54,4	5,9	5,6	56,1	58,0
– kielecki	86,9	88,9	53,3	57,2	46,5	46,6	54,7	59,2
– sandomiersko-jędrzejowski	72,0	76,1	26,9	31,8	18,8	20,4	30,7	34,2
– elbląski	87,9	90,2	61,0	63,5	42,4	41,1	66,7	69,1
– etcki	84,3	86,4	62,9	65,5	39,8	37,5	68,1	72,6
– olsztyński	87,5	89,0	66,5	68,4	49,8	49,0	70,8	74,5
Zmienność	12,7	12,0	25,1	21,9	56,3	55,5	23,8	20,3

Źródło: Ibid.

Na uwagę zasługują niedobory sieci na obszarach wiejskich, gdyż jedynie w zakresie sieci wodociągowej odnotowano mniejsze dysproporcje pomiędzy ogólną wartością wskaźnika a wartością dla tych obszarów. Szczególnie niekorzystna sytuacja dotyczyła kanalizacji wsi na Lubelszczyźnie (zmiana z 9,3% do 13,6% korzystających), w Świętokrzyskiem (odpowiednio z 10,1% do 17,4%) i na Podlasiu (z 13,6% do 16,6%) wobec średnich zmian w kraju z 17,3% do 24,8%. Skrajne niedobory dostępu do sieci gazowej na wsi uległy niewielkiej poprawie w latach 2004-2010 na Podlasiu (z 2,5% do 3,2%), w Świętokrzyskiem (z 8,0% do 9,7%) i na Lubelszczyźnie (zmiana z 9,6% do 13,4% korzystających) wobec zmian w kraju z 17,8% do 20,9%.

Ta niekorzystna sytuacja wymaga poprawy szczególnie w regionie z dużym udziałem ludności wiejskiej oraz ze względu na potencjalne możliwości wykorzystania jego specyfiki dla rozwijania działalności gospodarczej.

W regionach posiadających specyficzne walory: środowiskowe, krajobrazowe czy kulturowe, jednym ze sposobów ograniczania problemu marginalizacji staje się rozwijanie działalności związanej z wielofunkcyjnym rozwojem wsi. Jedną z możliwych form dywersyfikacji funkcji terenów wiejskich jest turystyka – szczególnie agroturystyka, która jednocześnie sprzyja przemianom w rolnictwie i wykorzystuje zasoby gospodarstw rolnych. Według J. Uglisa niewątpliwie turystyka jest działalnością, która może aktywizować obszary wiejskie oraz być asumptem do dbałości o ład przestrzenny, estetykę środowiska przyrodniczego, otoczenia i samej zagrody wiejskiej, w której świadczone są usługi⁹. Jednak niezbędnym warunkiem dla rozwoju turystyki jest łatwy dostęp do podstawowych elementów infrastruktury.

Poczynione inwestycje infrastrukturalne przyczyniły się zarówno do poprawy stanu infrastruktury oraz do zmniejszenia dysproporcji w podregionach, gdyż w przypadku każdego z jej elementów nastąpiło w 2010 roku zmniejszenie wskaźnika zmienności, co świadczy o poprawie spójności RPW. Tylko dostęp do sieci gazowej był wyraźniej zróżnicowany, co w praktyce często niwelowane jest korzystaniem z gazu dostarczanego w butlach oraz zmianą w systemach ogrzewania.

⁹ Rosnące zainteresowanie wypoczynkiem na wsi wynika z faktu, iż traktowany jest on jako ucieczka od życia w pośpiechu, ścisku i hałasie. Podczas wypoczynku turyści pragną ciszy, spokoju, czystego powietrza i zdrowej żywności. Agroturystyka wraz z turystyką zrównoważoną jest najszybciej rozwijającym się sektorem w europejskiej i światowej branży turystycznej. Zob. J. Uglis, Miejsce turystyki w rozwoju wielofunkcyjnym obszarów wiejskich, *Roczniki Naukowe SERiA* 2011, t. 13, z. 1, s. 407.

Dla pogłębienia analizy zbadano zależność pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a wyposażeniem w poszczególne elementy infrastruktury, obliczając współczynnik korelacji liniowej Pearsona. W efekcie uzyskano w 2004 roku współczynniki świadczące o wysokiej korelacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości (wyrażonej liczbą podmiotów na 10 tys. osób) a dostępem do wodociągów – wartość 0,5057, dostępem do oczyszczalni ścieków – wartość 0,7077 oraz dostępem do kanalizacji – wartość 0,7204. W 2010 roku wystąpiła również wysoka korelacja pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a dostępem do kanalizacji (0,6563) i dostępem do oczyszczalni ścieków (0,5882).

Podsumowanie

Potrzebę wyrównywania nierówności społeczno-gospodarczych na terytorium UE uwzględniono przy wyznaczeniu wiodących celów polityki regionalnej poprzez zapewnienie odpowiedniego systemu bodźców finansowego wsparcia zapewniających ich realizację. Dzięki temu w regionach realizowane są projekty służące pobudzeniu aktywności gospodarczej i stworzeniu dogodnych warunków życia.

Szczegółowe badania stanu infrastruktury technicznej regionu Polski Wschodniej pokazały korzystne zmiany służące wzrostowi spójności wewnętrznej, ale ujawniły także potrzebę stworzenia silniejszych bodźców pobudzania rozwoju gospodarczego opartego na wewnętrznych zasobach.

Planując dalsze inwestycje służące rozwojowi regionów należy uwzględnić dostosowania do zmian polityki UE określonych w strategii Europa 2020. Trzeba mieć na uwadze, że głównym zadaniem polityki spójności jest stworzenie impulsów rozwojowych i wspomaganie pierwszej fazy długofalowego rozwoju innowacyjności gospodarki regionów opóźnionych w rozwoju¹⁰. Wydaje się, że tylko innowacyjne aktywizowanie potencjału wewnętrznego regionu środkami unijnymi może zapewnić wzrost konkurencyjności i harmonijny rozwój.

Literatura

Cieślik A., Rokicki B., Wpływ inwestycji drogowych na rozwój polskich regionów, w: Spójność ekonomiczno-społeczna regionów UE, t. II, Spójność ekonomiczno-społeczna w Polsce, KUL, Lublin 2010.

¹⁰ J. Kudelko, A. Prusek, K. Zieliński, Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2011, s. 47.

- Fiedor B., Pomoc zewnętrzna i endogenizacja wzrostu polityki spójności – ze szczególnym uwzględnieniem UE. Kilka refleksji, Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 143, Spójność w rozwoju regionalnym w Polsce obecnie i w przyszłości, Wrocław 2010.
- Kasztelan A., Ocena środowiskowej konkurencyjności regionów w Polsce, Prace Naukowe UE we Wrocławiu nr 166, Polityka ekonomiczna, Wrocław 2011.
- Kudelko J., Prusek A., Zieliński K., Europejska polityka spójności oraz jej efekty w Polsce, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2011.
- Lipińska D., Infrastruktura jako czynnik rozwoju zrównoważonego wsi, w: Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym. Wyzwania dla miast i obszarów wiejskich, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2010.
- Sobczak E., Wykorzystanie funduszy unijnych a spójność społeczno-ekonomiczna w rozwoju regionów, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012.
- Stanny M., Ludność i jej aktywność zawodowa – tendencja zmian na obszarach wiejskich, w: Przestrzenne społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce, IRWiR PAN, Warszawa 2010.
- Uglis J., Miejsce turystyki w rozwoju wielofunkcyjnym obszarów wiejskich, Roczniki Naukowe SERiA 2011, t. 13, z. 1.

IMPROVING REGIONAL COHERENCE IN EASTERN POLAND IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary

A number of managerial difficulties arising from the geographical location of Poland's eastern provinces, amongst which are their trans-border and peripheral location as regards major economic centers as well as the abundance of valuable natural resources that restrict forms of economic activity, have exacerbated the threat of economic marginalization particularly in the rural areas of regions characterized by low rates of economic development. This raises the need to implement development strategies aimed at overhauling of both local and regional economic infrastructures to enable the realization of regional coherence policies both at national and EU levels. A key external factor for powering development processes in recent years has been the possibility to source EU funds to co-finance infrastructural investments aimed at ensuring both suitable living conditions as well as economic involvement.